

ขอมศีกษา: เพื่อสันติสุขในเอเชียอาคเนย KHOM STUDIES: FOR PEACE IN SOUTHEAST ASIA

พระครูปริยัติกิตติวรณ (วีระ กิตติวณโณ/ได้ทุกทาง)¹

และ พระครูใบฎีกาเวียง กิตติวณโณ²

Phrakhrupariyadkittiwan (Weera Kittiwanno/Daithukthang)¹

and Phrakrubaidikawaeng Kittiwanno²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์¹⁻²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus¹⁻²

E-Mail : pramahaweera@gmail.com¹

ได้รับบทความ: 10 พฤศจิกายน 2566; แก้ไขบทความ: 3 มิถุนายน 2567; ตอรับตีพิมพ์: 8 มิถุนายน 2567;

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1.เพื่อตีความคำว่า “ขอม” ให้ได้ความหมายที่เปดกว้างยิ่งขึ้น 2.เพื่อลดการยึดถือในความเป็น “ขอม” ไว้เพียงเฉพาะกลุ่ม 3.เพื่อสมานสันติสุขในสังคมเอเชียอาคเนย พร้อมคำเสนอแนะ เป็นการศีกษาจากเอกสาร ฟังบรรยายจากนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ด้านโบราณคดี และการสังเกต แล้วนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณาวเคราะห์

ผลการศีกษาพบว่า

1. คำว่า “ขอม” เมื่อตีความเชิงปฏิบัติการ จะมีความหมายที่กว้างขึ้น ทั้งด้านบริเวณอาณาเขตพื้นที่ (ภูมิศาสตร์) ด้านช่วงระยะเวลาแห่งยุคสมัย (ประวัติศาสตร์) และด้านคน ภาษา ศิลปวัฒนธรรม (มานุษยวิทยา)

2. การศีกษาอารยธรรมขอมในสมัยปัจจุบัน มีข้อมูลใหม่ ๆ จำนวนมากและหลากหลายที่จะลดการยึดถือ แบ่งคน แบ่งพวก ของความเป็นขอมไว้เพียงเฉพาะตน จนสามารถช่วยลดความขัดแย้งกันไ้ระดับหนึ่ง สนับสนุนการลดความขัดแย้งในสังคมระหว่างประเทศ

3. การศีกษาเรื่อง “ขอมศีกษา” จะนำไปสู่ปฏิบัติการสมานสันติสุขในสังคมเอเชียอาคเนยผ่านการเยี่ยมชมนโบราณสถานในยุคสุวรรณภูมิ ทวารวดี นครวัด สุโขทัย ซึ่งระบุว่าเป็นศิลปะขอมโบราณ และพิสูจน์หลักฐานสำคัญของใช้อักษรขอมสำหรับเขียนและอ่าน เช่น ขอมบาลี ขอมไทย ขอมภาษาเมือง ขอมภาษาธรรม เป็นต้น การเรียนวิชาขอมศีกษาจะเป็นโอกาสดีสำหรับการพัฒนาคุณธรรม ให้เกิดความรักและสามัคคีกันระหว่างประเทศ สำหรับพื้นที่เอเชียอาคเนย เพราะภูมิภาคนี้เป็นดินแดนสุวรรณภูมิเดียวกัน บรรพบุรุษยุคทวารวดีหนึ่งเดียว และต่างร่วมสมัย ร่วมวัฒนธรรมขอมเรื่องอำนาจ

คำสำคัญ : ขอมศีกษา, สุวรรณภูมิ, ทวารวดี, เอเชียอาคเนย, สันติสุข

Abstract

The 3 purposes of this study were: 1) to interpret the word “Khom” for broader meaning 2) to lessen the conceit of Khomhood as a specific group 3) to build a peaceful harmony among the Southeast Asia society with guidance. The study was documentary research derived from lectures of the archaeological and historical scholars and observation: the collection was presented as descriptive analysis.

The findings indicated that:

1. The word “Khom”, when it is interpreted operationally, it is meant in the aspects of geography, the period of times (History), people, and languages, arts and cultures (Anthropology).

2. The study of the Khom civilization in the present has have a great deal of various new information to lessen the conceit, people and group discriminations of Khomhood as a specific group until it can be helped in a certain reduction of dispute and a support in reduction the dispute in the international society.

3. The study of Khom will lead to the operation of peaceful harmony in the Southeast Asia society through visiting the archaeological sites in the ages of Suvannaphume, Dvaravati, Nakhonwat, and Sukhothai: they are identified as the ancient Khom arts and that proved their significant evidences, which the Khom letters were used in writing and reading among them, Khom-Pali language, the Khom-Thai language, the city-Khom language and the Dhamma-Khom language, etc. To study the subject of Khom Studies is the good opportunity to develop morality to bring about loving-kindness and harmony among countries in the Southeast Asia areas for this region is the common land of Suvannaphume, the single Dvaravati age, the contemporary styles and the common cultures of the be-in-power Khom age.

Keyword : Khom Studies, Suvannaphumi, Dvaravati, Southeast Asia, peace

บทนำ

การแย่งชิงแสดงตนเป็นเจ้าของอารยธรรมขอม เป็นปัญหาทุกข์ของสังคมโลกประเด็นหนึ่ง คำว่า “ขอม” จึงควรที่จะถูกตีความให้ได้ความหมายที่เปิดกว้างยิ่งขึ้น มีการขยายข้อมูล ขยายองค์ความรู้ ขยายหลักฐานใหม่ เพื่อลดการยึดถือในความเป็น “ขอม” ไว้เพียงเฉพาะกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มพื้นที่กลุ่มสถานที่ กลุ่มคน กลุ่มวิชาการ กลุ่มอาชีพ กลุ่มวัฒนธรรม หรือกลุ่มใด ๆ และปฏิบัติการสมานสันติสุขในสังคมเอเชียอาคเนย์ คำว่า “ขอม” ในบริบทต่าง ๆ เช่น อักษรขอม วัฒนธรรมขอม ศิลปะขอม ขอมโบราณ ปราสาทขอม คนขอม ฯ บ่งถึงอดีต ลึกลับ ขณะที่สังคมปัจจุบันส่วนใหญ่เข้าใจ

ว่า ปราสาทหินนครวัดเป็นศูนย์กลางของขอม แต่ขณะที่นักวิชาการเริ่มจะมีความเห็นใหม่ว่า ขอมคือคนหลากหลายเผ่าพันธุ์ในอดีต ที่รวมก่อเกิดศิลปวัฒนธรรมผ่านก่อสร้างโบราณสถานต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงคนไทย ลาว เขมร กว๋าย มอญ เพียงแต่ความเด่นชัดแห่งการล่มสลายลงของยุคขอมหยุดที่หมู่ปราสาทหินใหญ่โตอลังการที่เมืองนครวัด คงปราสาทหินไว้ให้เป็นมรดกโลก

การตีความ “ขอม” ให้มีความกว้างยิ่งขึ้นทั้งอาณาเขต ยุคสมัย และคน จำเป็นต่อการนำเหตุการณ์ของการพบกระเบื้องจารึกที่เมืองคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ที่มีการจัดพิมพ์เป็นเอกสารหนังสือสุวรรณภูมิปรกรณ์ เล่าเป็นตำนาน มนขอมพิษณุคือผู้จารึก กบเบื้องจารด้วยตนเองว่าเคยรับราชการเป็นช่างหลวง ตั้งแต่ พ.ศ.231-268 อายุ 58 ปี ลาออกมาอยู่ถิ่นกำเนิดที่เมืองพงตึก นักวิชาการบางท่านให้ความหมายขอม ว่า ผู้ทำหน้าที่ปรีชาแก่พระมหากษัตริย์ ผู้วางแบบฐานก่อสร้างที่มีขนาดใหญ่ทางพระพุทธศาสนาด้วยศิลาแลง มีการสร้างที่วัดปฐมเจดีย์เป็นวัดแรก 1 ใน 12 วัด มาประกอบขยายความคิด แม้ข้อมูลนี้จะมีการโต้แย้งในแวดวงนักวิชาการโดยกว้างว่าไม่น่าเชื่อถือเชิงโบราณคดี แต่น่าสนใจเชิงการตีความเพื่อให้เกิดมุมมองใหม่ที่หมายถึง ช่างวิศวกร อาชีพช่างก่อสร้าง ผู้วางโครงสร้างอาคารขนาดใหญ่ มีการสืบทอดศิลปะและวิทยาการยาวนาน ซึ่งอาจแบ่งได้ 3 ยุค คือ 1.ยุคต้นกำเนิดวิศวกรรมวิชาช่างก่อสร้าง ชี้อนขอมวิษณุ 2.ยุคทวารวดีที่มีการขยายพระพุทธศาสนาเถรวาทสู่พื้นที่บริเวณประเทศไทยได้กว้างขวางมากขึ้น ซึ่งอยู่รอยต่อยุคสุวรรณภูมิกับยุคขอมเรืองอำนาจ และ 3.ยุคที่นครวัดเป็นศูนย์กลางอำนาจและศิลปวัฒนธรรม

ถ้าขอมมีความหมายเท่ากับ โบราณ หรืออดีต ความจริงในอดีตโบราณคือพื้นดินเอเชียอาคเนย์มีความหลากหลายพันธุ์ร่อยพ่อพันธุ์แม่ ความเป็นขอมจะไม่ใช่เชื้อชาติ ไม่ใช่ประเทศ ไม่ใช่รัฐชาติ แต่เป็นช่วงเวลาแห่งยุคสมัยที่มีศิลปวัฒนธรรมโดดเด่นมากที่สุด มีทัศนคติหนึ่งว่า 1.ในอดีตคนสยามบางส่วนมีทัศนคติเชิงลบกับคำว่า “ขอม” จึงผลักความเป็นขอมให้เป็นเขมร ทัศนคติเชิงลบนี้สะท้อนผ่านยอร์ช เซเดส์ ชาวฝรั่งเศส ผู้บันทึกประวัติศาสตร์ไทย การบันทึกครั้งนั้นย้อนกลับให้คนไทยยึดประวัติศาสตร์ตามชาวฝรั่งเศส 2.การสร้างชาติแบบรัฐชาตินิยม ทำให้รัฐไทยผลักดันหนีออกจากความเป็นขอม การขึ้นชมอักษรไทยที่มีจุดเริ่มต้นที่กรุงสุโขทัย คือการปฏิเสธความเป็นขอม

บทความ “ขอมศึกษา: เพื่อสันติสุขในเอเชียอาคเนย์” นี้ หวังว่าวิชา “ขอมศึกษา” เป็นหัวใจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ที่ตอบสนองนโยบายสถาบันการศึกษาสงฆ์ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สหประชาชาติ และพระพุทธศาสนาตามลำดับ ทั้งเชิญชวนให้บัณฑิตได้สนใจศึกษาอย่างเต็มที่ อันจะเกิดองค์ความรู้ที่เป็นสัมมาทิฐิ ลดอคติ 4 สร้างพรหมวิหารธรรมในมิติพระพุทธศาสนากับสังคม บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยต่อไป

เนื้อหา

จากการเขียนเรื่องขอการศึกษา: เพื่อสันติสุขในเอเชียอาคเนย์ ผู้เขียนได้ทำการทบทวนความเห็นต่าง ๆ ด้านประวัติศาสตร์ การตั้งคำถาม รับการวิจารณ์ บนบทสรุปว่า ขอไม่ใช่เชื้อชาติ ไม่ใช่รัฐที่มีอาณาจักรเขตการปกครอง เพราะสังคมยุคขอมนั้นยังไม่มีระบบรัฐชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เป็นยุคสมัยของศิลปวัฒนธรรมยุคก่อน ที่มีการก่อสร้างด้วยอิฐ หิน มีการจารึกอักษรบนหิน จึงปรากฏวัตถุและโบราณสถานคงถาวร ทั้งร่องรอยทางประวัติศาสตร์จวบมาถึงปัจจุบัน จึงขอนำข้อความหลักฐานมาแสดงให้ได้ศึกษาพิจารณาสร้างวิจารณ์ญาณต่อไป เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของบทความ 3 ข้อ คือ 1.เพื่อตีความคำว่า “ขอม” ให้ได้ความหมายที่เปิดกว้างยิ่งขึ้น 2.เพื่อลดการยึดถือในความเป็น “ขอม” ไว้เฉพาะกลุ่ม 3.เพื่อสมานสันติสุขในสังคมเอเชียอาคเนย์ จึงแบ่งหัวข้อออก 4 หัวข้อ (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, สัมภาษณ์ 6 พฤศจิกายน 2566) คือ 1. ขอมคือใครในทางภาษาและประวัติศาสตร์ หรือตำนานเฉพาะกลุ่ม 2. ทำไมเรื่องขอมจึงสำคัญกับสังคมไทย 3. ขอมในทัศนะพระพุทธศาสนา 4. ขอศึกษากับการสร้างสันติสุขในเอเชียอาคเนย์ ดังมีรายละเอียดเนื้อหาต่อไปนี้

1. ขอมคือใครในทางภาษาและประวัติศาสตร์ รวมถึงตำนานเฉพาะกลุ่ม

การตีความ “ขอม” ให้กว้างขึ้น ไม่ผูกติดเฉพาะกลุ่ม แล้วพิจารณาเปรียบเทียบจินตนาการที่เกิดขึ้นจากหลักฐานที่เชื่อถือได้กับจินตนาการที่เกิดขึ้นจากหลักฐานเฉพาะกลุ่ม สำหรับการสมานสามัคคีสร้างสันติสุขนั้นหัวข้อนี้มีความสำคัญต่อการเจริญเมตตา เจริญพรหมวิหารธรรม ต้องขยายความว่า “ขอม” มีความหมายที่เปิดกว้างขึ้น ไม่จำกัดเพียงหมายถึงคนเท่านั้น เมื่อตั้งคำถามแล้วตีกรอบเนื้อหาทั้งเชิงกว้างและเชิงลึก ผ่านการเรียนรู้ 2 วิธี คือ (1) วิธีการค้นหา สืบเสาะให้เห็นเนื้อหาเชิงกว้าง และ (2) การสืบสวน ไต่สวน เพื่อให้เห็นเนื้อหาเชิงลึก ดังนี้

1) การค้นหา สืบเสาะ ให้เห็นเนื้อหาเชิงกว้าง (องค์ความรู้หลากหลาย เพื่อการเปรียบเทียบและเปิดทัศนคติใหม่ ๆ) มีการตีความคำว่า ขอม โดยผ่านภาษาและประวัติศาสตร์ จำต้องหาองค์ความรู้ขอศึกษาแบบปัจจุบัน คือการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ให้เกิดประสิทธิภาพ ใช้ความเป็น AI ของเครื่องคอมพิวเตอร์ช่วยค้นหา สืบเสาะ ตรวจสอบข้อมูลที่เกี่ยวกับขอมศึกษามาไว้ทั้งหมดหรือมากที่สุด คำที่ควรพิมพ์ลงในช่องค้นหา เช่น อักษรขอม, ขอม, จารึกขอม, อารยธรรมขอม, ชุมชนขอม, ปราสาทขอม, ขอมโบราณ, ไทยโบราณ, DNA คนไทย, โบราณสถาน, โบราณวัตถุ เป็นต้น ช่องทางที่ควรทำการค้นหา สำหรับการอ่านประกอบการศึกษา เช่น เว็บไซต์ไทยใจ <https://www.tci-thaijo.org/>, เว็บไซต์ยูทูบ <https://www.youtube.com/>, เว็บไซต์วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี และเว็บเบราว์เซอร์ Web Browser หรือ โปรแกรมค้นดูเว็บ เป็นต้น เมื่อค้นหาตรวจสอบแหล่งข้อมูลได้แล้ว ควรโหลดไฟล์ข้อมูลเก็บรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ หรือระบุที่อยู่ของข้อมูลไว้ให้ชัดเจน ยกตัวอย่าง เมื่อพิมพ์คำว่า “อักษรขอม” ในเว็บไซต์ไทยใจ ก็พบว่ามีความวิชาการและบทความวิจัยที่ทำการอธิบายเรื่องอักษรขอมมากถึง 34 เรื่อง เช่น การสืบทอดพระไตรปิฎกโบราณอักษรขอมในประเทศไทยและกัมพูชา, การวิเคราะห์จริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมพระมาลัย

อ บ บ อ อ ก ข ร ข อ ม โ บ ร า ณ , คี ก ข า

รูปแบบอักษรจารึกในคัมภีร์บาลีใบลานอักษรสิงหล พม่า ธรรมล้านนา และขอม, การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎก ใบลานอักษรขอมคัมภีร์มัชฌิมนิกาย ที่พบในประเทศไทยและกัมพูชา, การศึกษาอักษรขอมที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย, การพัฒนารูปแบบการบริหารการ บริหารเพื่อการแก้ไขต้นฉบับใบปาล์มพระไตรปิฎกที่เขียนด้วยอักษรขอม พม่า สิงหล และธรรม, การศึกษาวิเคราะห์ วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก : กรณีศึกษาชุกกัณฑ์ ในคัมภีร์ใบลาน อักษร ขอม, ลำดับของรูปพยัญชนะในภาษาไทย (The order of consonant symbols in Thai), คัมภีร์โอโยชนครวินาสกถา: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์, การแบ่งประเภทคัมภีร์พุทธ ใบลานของวัดใน 4 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น นำสังเกตว่าพัฒนาการอักษร คือ ชุด ตัวอักษรไชนายดั้งเดิม ชุดตัวอักษรฟินเซีย ชุดตัวอักษรแอราเมอิก พราหมี ทมิฬ-พราหมี ปัลลวะ เขมร สุดท้ายเป็นอักษรขอมไทย ช่วงเกิดอักษรขอมโบราณก็มีอักษรมอญโบราณที่พัฒนามาจาก อักษรปัลลวะเช่นกัน จะเห็นว่ากลุ่มชนที่ใช้อักษรขอมกับมอญชัดเจนก่อนอักษรไทย อักษรขอมไทย ถูกแทนที่ด้วยอักษรไทย ส่วนอักษรขอมบาลียังคงใช้เขียนภาษาบาลีเรื่อยมา แม้มีอักษรไทยมาเขียน ภาษาบาลีก็ตาม อักษรขอมบาลีถูกยกเลิกไปในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม จากชื่อเรื่องบทความ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอักษรขอม ทำให้เห็นว่าการรู้ความรู้อักษรผ่านตัวอักษรที่สัมพันธ์กับสถานที่ เวลา กลุ่มคน เช่นกันกับการค้นหาในทางช่องทางอื่นและคำหลักอื่น ก็มีความหลากหลายและกว้างขวางใน การสื่อความหมายในคำว่าขอม ไม่แคบ ไม่ดัง ไม่เฉพาะเจาะจง เมื่อมีข้อมูลแบบหลากหลายหรือมี ความกว้างไว้เปรียบเทียบกัน ยังมีความเป็นสาธารณะยิ่งลดการยึดมั่น ลดการตั้งกลุ่มผู้ ช่างชิง แห่ง ความเป็นขอม ความเป็นสาธารณะของคำว่า “ขอม” จะขยายใจให้กว้างตามไปด้วย

เพราะช่วงเวลาในประวัติศาสตร์มีผลต่อจินตนาการ การศึกษาขอม ต้องทำการสืบสวน ไต่ สวนเรื่องเวลาจากพื้นที่ที่ตั้งของโบราณสถานให้นักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดีหรือบุคคลที่มีความคิด ว่าโบราณนั้นเป็นอารยธรรมขอม ทั้งหลักฐานหลักและหลักฐานรอง เพื่อสร้างกรอบความคิดและ จินตนาการที่ต้องทำให้ชัดเจนใจ แม้ต้องสกัดข้อมูล เปรียบเทียบข้อมูล ค้นคว้า ตรวจสอบความคิด ของนักประวัติศาสตร์ไทย นักโบราณคดีทั้งปวง ก็ต้องดำเนินการให้ชัดเจน 2 เรื่อง คือ เวลาและ สถานที่ ว่า ช่วงระยะเวลาขอมอยู่ช่วงใด พ.ศ.ใด ถึง พ.ศ.ใด จากเหตุการณ์ใดถึงเหตุการณ์ใด จาก โบราณสถานแห่งแรก ณ ที่ใดถึงโบราณสถานแห่งสุดท้าย ณ ที่ใด ณ ช่วงเวลานั้นมีโบราณสถาน เกิดขึ้นบนความเป็นขอมก็แห่ง บริเวณกว้างขวางรวมพื้นที่ขนาดไหน เป็นการสกัดองค์ความรู้เชิงลึก ด้านยุคสมัยและพื้นที่ เพื่อให้เกิดบทสรุปว่า ขอมที่ปากกันกล่าวถึงนี้ อยู่ ณ ที่ใด คือขอมในยุคใด ช่วงเวลาแห่งความเป็นขอมมีองค์ประกอบอะไรบ้าง เพื่อขยายองค์ความรู้เรื่องขอม ให้ละเอียดขึ้น จึงยกโบราณสถานที่สำคัญว่าสร้างเมื่อใด มีความสัมพันธ์กับมโนขอมพิษณุไหม อย่างไร พอเป็น ตัวอย่าง

1. สืบสวน ไต่สวนจากวัดโฆลง (เมืองคูบัว) ริมแม่น้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ที่กรม ศิลปากรบันทึกข้อมูลโบราณสถานวัดโฆลงสุวรรณคีรีเป็นโบราณสถานหมายเลข 18(ราชกิจจา

นุเบกษา, 2505: 2279) ว่าสร้างในยุคประวัติศาสตร์สมัยทวารวดี อายุทางโบราณคดี ราวพุทธศตวรรษที่ 12-16 หรือพ.ศ. 1100-1,600 กรมศิลปากรระบุว่าเดิมบริเวณนี้เป็นเมืองเก่าสุวรรณภูมิ แต่ผู้อ่านจารึก กบเบื้องจาร กล่าวว่า คูบัวสร้างขึ้น พ.ศ.5 และตั้งเมืองชื่อว่า สุวรรณภูมิ มีการขุดคลอง วัดโขลงสุวรรณคีรีถูกสร้างขึ้นเพื่อฉลองพุทธศานกาล 300 ปี เพื่อบรรจุอัฐิธาตุพระอรหันต์ 5 องค์ที่ส่งมาจากชมพูทวีป เมื่อปี พ.ศ. 235 ผู้บรรยายแสดงความเห็นต่อว่า โบราณสถานส่วนฐานล่างสุดสร้างสมัยสุวรรณภูมิ ด้านบนเป็นการบูรณะยุคทวารวดี พ.ศ.1,000 วัดคูบัวอยู่ถัดออกมาซึ่งสมัยสุวรรณภูมิเป็นที่ตั้งวัดศรีพุทธารามและวัดมหาธาตุเดิม(วรรณฤทธิ์ ปราโมช ณ อยุธยา, 2565: บรรยาย 7 ธันวาคม 2565) ข้อสังเกต 1.การขุดคลองน้ำหรือคลองล้อมรอบหลังการสร้างสถานที่สำคัญในยุคโบราณเป็นสิ่งที่นิยมทำกันทุกแห่ง 2.การสร้างวัดใน พ.ศ.300 จะอยู่ในเวลาที่ช่างมนขอมพิณวางแผนการก่อสร้างได้ 3. วรรณฤทธิ์ ปราโมช ณ อยุธยา กำหนดว่า พ.ศ.1- พ.ศ.1,000 คือช่วงสมัยสุวรรณภูมิ หลัง พ.ศ.1,000 เป็นยุคทวารวดี

2.สืบสวน ไต่สวนจากพระปฐมเจดีย์ ได้ข้อมูลที่หลากหลายว่า การก่อสร้างพระปฐมเจดีย์นั้นมีท่านมนขอมพิณเป็นผู้วางรากฐานและออกแบบการก่อสร้าง ศิลปะการก่อสร้างของท่านมนขอมพิณคือมีฐานเป็นแลงหรือศิลาแลง ที่เห็นว่าฐานเจดีย์เป็นศิลปะขอมก็เพราะมนขอมพิณเป็นผู้สร้าง เป็นวัดแรก เดิมชื่อเมืองเถื่อนทอง ตามจารึกระบุว่าท่านมนขอมพิณสร้างวัดไว้ 12 แห่งตามคำสั่งของพระปณณะ ตามพื้นที่ต่าง ๆ ถัดจากนครปฐมก็ไปสร้างที่อุทอง สุพรรณบุรี (วรรณฤทธิ์ ปราโมช ณ อยุธยา, 2565: บรรยาย 7 ธันวาคม 2565) จากอ่านจากจารึกกบเบื้องจาร พบว่า แดนสุวรรณภูมิมีความครอบคลุมทั้งเอเชียอาคเนย์ พม่าประกาศความเป็นสุวรรณภูมิ ลาวก็ภูมิใจในความเป็นสุวรรณภูมิ หลัง พ.ศ.1,000 จึงมีการขยับแยกส่วนเป็นอาณาจักรอื่น ๆ ในปี 1,100 ทางเถื่อนทองสร้างเมืองใหม่ มีกษัตริย์ใหม่ ตั้งชื่อเมืองไทยทวารวดี (วรรณฤทธิ์ ปราโมช ณ อยุธยา, 2565: บรรยาย 7 ธันวาคม 2565) ตอนประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่ต้นกับ พุทธศาสนสุวัณณภูมิปกรณ ในเว็บไซต์พลังจิตระบุว่า พระปฐมเจดีย์ องค์ฐานเดิม ตามจารึกกบเบื้องจารว่า สร้างเมื่อ พ.ศ. 265 ในกาลนั้น บริเวณลุ่มน้ำนครไชยสีห์ทั้งสองฝั่งมีบริเวรลี้หลายพันตารางเส้น เป็นเมืองชื่อเถื่อนทอง หรือ ถมทอง อยู่แล้ว มีการปกครอง และมีประชาชนอยู่คับคั่ง ถึงมีขุนเถื่อนทองเป็นประมุขแบบกษัตริย์ราช จึงมีธิดาชื่อ สิริทิราเทพธิดา ข้อสังเกตจากการอ่านข้อความ 1. สร้างใน พ.ศ.265 แปลว่า มนขอมพิณที่เริ่มรับราชการที่ปรึกษาษัตริย์ด้านการก่อสร้าง พ.ศ.231 ได้นำวิชาช่างมาวางแผนการสร้างพระปฐมเจดีย์ด้วย แต่ในวิกิพีเดียสารานุกรมเสรีผู้ที่เขียนเผยแพร่แบ่งรับแบ่งสู้ไม่มั่นใจในการสร้างขึ้นก่อนยุคทวารวดี จึงอ้านักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีบางท่านที่ระบุว่า พระปฐมเจดีย์ไม่ได้เป็นเจดีย์ที่เก่าที่สุดของสุวรรณภูมิ แต่เป็น พระมหาธาตุหลวง ในยุคทวารวดีมากกว่า เนื่องด้วยเหตุผลประกอบหลายประการ โดยเฉพาะการค้นพบเจดีย์ที่มีอายุเก่าแก่กว่าพระธมเจดีย์และหลักฐานลายลักษณ์อักษร ที่ระบุว่า " พระเจดีย์องค์นี้ เดิม ขอมเรียก พระธม ข้อสังเกต 1.ความไม่ชัดเจนว่ายุคทวารวดีนั้นอยู่ช่วง พ.ศ.ใด อาจเพราะไม่ชัดเจนในการแบ่งยุคสุวรรณภูมิกับยุคทวารวดี ต่างจากวรรณฤทธิ์ ปราโมช ณ อยุธยา กล่าวว่า ตั้งแต่ พ.ศ.1 - พ.ศ. 1,000 เป็นยุคสุวรรณภูมิ หลังจากนั้นเป็นยุคทวารวดี (วรรณฤทธิ์ ปราโมช ณ อยุธยา, 2565: บรรยาย 7 ธันวาคม 2565) หรือว่าศิลปะยุคสุวรรณภูมิเป็นสิ่งเดียวกันกับศิลปะยุคทวารวดีก็น่าคิด หรือ การก่อสร้างแม้จะนานก่อนแต่ถ้ามีการบูรณะขึ้นที่

หลังศิลปะยุคหลังที่ย่อมปรากฏชัดกว่าอยู่ดี 2. คำว่าพระธม ภาษาขอมยังตรงกับภาษาเขมรกัมพูชา และเขมรสุรินทร์ปัจจุบัน ยังมีคำอธิบายของสมเด็จพระยาตำราธิราชว่า ตามหลักฐานประกอบเรื่องพงศาวดารพระพุทธรูปประดิษฐานในสยามประเทศแต่สมัยยังเป็นถิ่นฐานของชนชาติลาว (ละว้า) ราชธานีตั้งอยู่ ณ เมืองนครปฐม สมัยนั้นเรียกว่าเมืองทวารวดี ก่อนมีการสร้างพระพุทธรูป คือก่อนปี พ.ศ. 500 เป็นพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทสมัยพระเจ้าอโศก ส่วนการสร้างพระพุทธรูปเกิดขึ้นที่อินเดียแล้วก็นำพระพุทธรูปเข้าสู่ประเทศสยามราวปี พ.ศ. 900 ซึ่งเป็นยุคกรุงทวารวดีที่นครปฐมรุ่งเรืองมาก (สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ, มมบ: 137) ข้อสังเกต 1. วรรณฤทธิ์ ปราโมช ณ อยุธยา (2565: บรรยาย 7 ธันวาคม 2565) กล่าวว่า ฐานของพระปฐมเจดีย์ถูกวางด้วยหินศิลาแลง วัดแรกที่มันขอมวิชญ์สร้าง ราว พ.ศ. 265 ซึ่งหลักวิศวกรรมนี้มีการนำไปใช้ก่อสร้างโบราณสถานจำนวนมากที่พบเห็นทั่วไปเอเชียอาคเนย์

3. เมืองพงตึก นำคำว่าชาวต่างประเทศมาพบก็บังเอิญเป็นครั้งแรก ในจารึกกบเบื้องจารว่าเมืองพงตึกเป็นบ้านเดิมของมนขอมวิชญ์ แต่ในรายการ ชรรถชัย-สุจิตต์ ทอดน่องทองเที่ยว คุณสุจิตต์ วงษ์เทศ ได้กล่าวว่าพงตึกเป็นชุมชนโบราณสมัยทวารวดี ไม่ใช่เมืองโบราณดังที่หลายคนเข้าใจ ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 11 (ออฟฟิเชียล มติชน ทวี, 2562: บรรยาย 28 พฤษภาคม 2562)

4. เมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ราวพุทธศตวรรษที่ 12-18 เป็นสถานที่ที่เก่าแก่กว่านครวัด นักโบราณคดีต่างยอมรับว่าเป็นเมืองที่ก่อเกิดยุคทวารวดี

เมืองสุวรรณภูมิเมืองแรกเริ่มประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ที่ถูกบันทึกไปพร้อมกับการเคลื่อนตัวของพุทธศาสนา มีนักวิชาการกล่าวถึงบ้านดอนตาเพชรซึ่งอยู่ห่างจากเมืองอุททองไปทางตะวันตกเฉียงใต้ราว 20 กิโลเมตร ว่าเป็นแหล่งฝังศพของมนุษย์ที่มีการอุทิศสิ่งของให้กับผู้ตาย เช่น ภาชนะดินเผา ภาชนะสำริด ลูกปัดหิน เครื่องมือเหล็ก ฯลฯ ว่าแหล่งบ้านดอนตาเพชรมีอายุอยู่ในสมัยเหล็ก ประมาณ 1,700-2,000 ปีมาแล้ว โดยระบุค่าอายุทางวิธีวิทยาศาสตร์ อยู่ในช่วง พ.ศ. 360-390 และการอ้างความเห็นของซ็อง บวสเซลีเยร์ ที่เสนอว่า ในช่วงเวลาหนึ่งเมืองอุททองอาจเป็นราชธานีของอาณาจักรพูนัน ซึ่งเริ่มต้นราวพุทธศตวรรษที่ 6 โดยศรีศักร วัลลิโภดม ระบุว่าเมืองอุททองคือ ดินแดนสุวรรณภูมิที่พระเจ้าอโศกส่งพระสมณทูตมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา (สุชาติพงศ์ ขุนทรง, 2561: 2888) ความเก่าแก่ของชุมชนในบริเวณนี้จึงอาจจะสนับสนุนการมีอยู่ของมนขอมพิชญ์หรือขอมช่างวิศวกรแบบเป็นไปได้

ความหลากหลายและเหตุการณ์ของยุคขอมแต่ละเวลา จะเห็นว่าไม่มีความแน่นอน ความไม่แน่นอนจะเป็นสิ่งที่ลดการถกเถียงต่อสู้ทางความคิด ลดความขัดแย้ง เมื่อได้อ่าน ได้ฟัง ได้สนทนาฟังคิดถึงความไม่แน่นอน ความที่ไม่ควรยึดมั่น

2) กระบวนการขั้นที่ 2 สำหรับการศึกษาองค์ความรู้ขอม คือการสืบสวน ไต่สวน เพื่อให้เห็นเนื้อหาเชิงลึก (องค์ความรู้อื่นที่อยู่นอกตำรา เพื่อพัฒนาจินตนาการเชิงบวกต่อการตีความเชิงปฏิบัติการ) จากข้อมูลที่ค้นหา การสืบสวน ไต่สวน ว่าองค์รู้เชิงลึกนี้มีความสอดคล้องกับ

แหล่งข้อมูลอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร พบว่ามีความเชื่อเรื่องเล่าเป็นตำนานเฉพาะกลุ่ม ดังจะนำเสนอและวิพากษ์ ดังต่อไปนี้

นำคำ HISTORY บรรยาย เรื่อง “ภารกิจตามหามนุษย์ขอมคนแรกของสยาม ชื่อนมขอมพิษณุ จากจารึก “กบ็องจาร” ในยุทูปว่า แต่ดั้งเดิมสมัยต้นกำเนิดพระพุทธศาสนาบริเวณประเทศไทยทั้งหมดถูกเรียกเข้าในชื่อสุวรรณภูมิ ซึ่งเอเชียอาคเนย์ทั้งหมดก็น่าจะเป็นแหลมสุวรรณภูมิ ผู้บรรยายปูพื้นตำนานว่า ย้อนหลังไปราวปี พ.ศ.235 มีสมณทูตเดินทางเข้าสู่สุวรรณภูมิ และย้อนหลังไปอีกพระพุทธศาสนาเข้าสู่สุวรรณภูมิก่อนสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช คือ คราวที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว 19 พรรษา มีพระปณณเถระพระอรหันต์คนไทยองค์แรกสมัยเป็นฆราวาสทำการค้าขายเดินทางไปถึงเมืองราชคฤห์ ชมพทวิปและได้เข้าฟังธรรมเทศนาแล้วขออุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสมบทาเฉพาะพระพักตร์ แล้วกลับสู่เมืองเดิมพักอยู่ ณ ถ้าเขา จังหวัตรราชบุรี หลังตรัสรู้พรรษาที่ 25 พรรษา ได้นำพระเจ้าทับไทยทองไปเฝ้าที่เมืองราชคฤห์ ขอดอนตัดกิ่งโพธิ์มาปลูกที่สุวรรณภูมิ พระปณณเถระได้แกะสลักรูปพระพุทธองค์ครั้งที่พระองค์เสด็จมาถึงถ้าเขา แต่มีผู้เขียนไว้ในวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรีถึงรูปแกะสลักนั้นว่า พระพุทธรูปที่สลักหินที่ผาผนังถ้า 4 แห่งในบริเวณนั้นอยู่หลายองค์ ซึ่งพระพุทธรูปเหล่านี้เป็นพระพุทธรูปตั้งแต่สมัยทวารวดี น่าจะสร้างขึ้นในช่วงเวลาไล่เลี่ยกัน เนื่องจากมีลักษณะทางศิลปกรรมมีความใกล้เคียงกัน และจากการเปรียบเทียบกับงานศิลปะอื่นๆ ก็สามารถกำหนดช่วงเวลาของศิลปะบริเวณเขานี้ได้ว่า อยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่13-14 ผู้เขียนอ้างหนังสือที่เกี่ยวกับศิลปะทวารวดีถึง 3 เล่ม ตรงกันกับบทความวิจัยของนิสิตปริญญาเอกที่กล่าวว่า เป็นศิลปะยุคทวารวดี และกล่าวถึงชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรีที่ยังปรากฏอยู่ 8 กลุ่มชาติพันธุ์ แต่น่าสนใจ 1) มอญราชบุรี 2) ไชยราชบุรี 3) เขมรราชบุรี 4) ยวนราชบุรี 5) ไทยพื้นถิ่นราชบุรี 6) ลาวเวียงราชบุรี (พงษธร เครือฟ้า, 2563: 131) ซึ่งอาจมีรากเหง้าผสมความเป็นขอมบ้าง เพื่อให้เห็นความน่าเชื่อถือของจารึกกระเบื้องจารที่จะเชื่อมโยงถึงความน่าเชื่อถือถึงคำว่า “ขอม” จึงต้องนำจารึกที่เล่าไว้ว่า “พระปณณอยู่ถ้าพุทธ (ถ้าฤช)กับพระเจ้าทับไทยทอง ณ พุทธพัสสา 43 วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 พระปณณทูลพระเจ้าทับไทยทองให้ทรงระลึกถึงพระธรรมที่ได้ทรงฟังจากพระโอษฐ์นั้น และตรัสเล่าให้พระปณณ จดลงแผ่นกระเบื้อง” ซึ่งหมายความว่า เขียนหลังจากได้ฟังมาถึง 21 ปี และพระเจ้าทับไทยทองมีพระชนมายุได้ 102 ปี ซึ่งก็ยังทรงจำได้ดี แต่ตามกระเบื้องจารนี้เล่าว่า พระเจ้าทับไทยทองทรงบรรลุนิพพานแล้ว ท่านย่อมมีสติอย่างอริยบุคคล พระปณณจะจดไว้เป็นธรรมภาษาไทย ซึ่งแน่ชัดว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงด้วยภาษาไทย (นำคำ HISTORY, 2556: บรรยาย 29 สิงหาคม 2566)

นำคำ HISTORY บรรยายว่า ท่านมนขอมพิษณุเป็นขอมคนแรกของโลกที่ปรากฏในจารึกกบ็องจาร ขุดได้ที่คูบัว จังหวัดราชบุรี เนื้อหาในจารึกกล่าวถึงประวัติพระพุทธศาสนาครั้งพระพุทธเจ้าบัญญัติครุธรรม 8 ประการ เป็นเครื่องอยู่ของพระภิกษุณี แล้วพยากรณ์ว่าพระสัทธรรมพระพุทธศาสนาจะเจริญอยู่ได้เพียง 1,000 ปีเท่านั้น ชาวชมพูทวีปู้ทั่วกันตั้งแต่สมัยนั้น ล่วง 200 ปีหลังสังคายนาครั้งที่ 2 จากคำพยากรณ์นี้ทำให้พระพุทธสาวกโพธิสัตว์ทำการปรึกษากันว่าต้องนำพระพุทธศาสนาไปสู่ต่างประเทศ พุทธศาสนาจึงจะมีความมั่นคงถาวรยืนยาวต่อไปได้ พิจารณาเห็นเหมาะ 2 แห่งคือ ลังกาทวีปกับแหลมทองสุวรรณภูมิ ลังกาทวีปนั้นมีภาษาที่คล้ายกันเข้ากันได้ แต่

เห็นว่าแหลมทองสุวรรณภูมิมีภาษาที่แตกต่างไม่คุ้นภาษาพระไตรปิฎก ค่อนข้างเป็นอุปสรรคมาก ถ้าสามารถแก้ไขอุปสรรคได้ได้จะยังยืนมั่นคงมากกว่าที่อื่น ในบันทึกอีกว่า พระเมตตยโพนิสต์ลงมาสร้างบารมีทางประติมากรรมและสถาปัตยกรรม รับหน้าที่ด้านการก่อสร้างโบสถ์ วิหาร พระพุทธรูป การสร้างวัดต่าง ๆ เมื่อต้องถากถางป่า แกะสลัก สร้างผังอาคาร ทำนิมิตสิมา หลอมแร่ งานต่าง ๆ นอกคันถะและวิปัสสนา ซึ่งมักต้องผิวนัย จึงต้องครองเพศคฤหัสถ์เป็นมนขอมวิษณุ อีกมุมหนึ่งผู้บรรยายกล่าววามนขอมวิษณุถือกำเนิดขึ้นในสมัยพระเจ้าโลกละว่าธิบตีผู้สืบเชื้อสายกษัตริย์แต่โบราณ ในเมืองพงตึก จังหวัดกาญจนบุรี ประมาณ พ.ศ.210 มนขอมวิษณุแต่น้อยได้เรียนลายสือไทยลายสือขอม เรียบวิชาช่างต่าง ๆ จากพ่อพรหมผู้เป็นอาจารย์ เมื่ออายุ 21 ปี ได้รับการแต่งตั้งจากพระเจ้าโลกละว่าธิบตีให้เป็นขอม คือตำแหน่งนายช่าง หรือที่ปรึกษาแผ่นดินก็นิยมเรียกว่าขอมผู้บรรยายแสดงความเห็นว่า ลายสือไทยที่ใช้ตั้งแต่กรุงสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนกลางก็เรียกว่าอักษรขอม จนเกิดเข้ากันผิดว่าลายสือขอมเป็นลายสือของเขมร ในสมัยสยามโบราณมีแต่ลายสือขอมกับลายสือไทย ยังไม่มีลายสือเขมร มนขอมพิชญเป็นช่างละว่าที่สร้างวัด 12 วัด และแกะสลักพระพุทธรูปต่าง ๆ เป็นต้นแบบการแกะสลักพระพุทธรูปจนถึงปัจจุบัน มนขอมพิชญผู้รับราชการงานหลวง ตั้งแต่ พ.ศ.231-268 รวมเวลา 37 ปี อายุ 58 ปีลาออกมาอยู่ถิ่นกำเนิดที่เมืองพงตึกอีก 30 ปี มนขอมพิชญได้จารึกลงบนกเบื้องจารด้วยตนเองว่า “ปี 298 ขณะมีอายุ 88 ปี อยู่ดงสัก พุทธศาสนาตั้งมั่นในสุวรรณภูมิ ตั้งแต่ พ.ศ. 237 ปี” จากข้อความนี้ผู้บรรยายประสงคให้เห็นว่าเกิดขึ้นหลัง 2 ปีที่พระเจ้าอโศกมหาราชส่งสมณทูตมาสู่สุวรรณภูมิ ในปี พ.ศ.235 และการก่อสร้างวัดต่าง ๆ เกิดขึ้นก่อนการส่งสมณทูตเข้ามา ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเคยเข้ามาบริเวณสุวรรณภูมิ ณ ตั้งแต่พรพุทธศาสนาเกิดขึ้นได้ 19 ปี ต่อมามีการเรียก มนขอมพิชญว่า ขอม ฉะย ๆ ในครั้งมีการแกะสลักพระพุทธรูป ได้ลูกชาย 3 คน ชื่อ ขอมฉะย ขอมเมือง และมันหาญ ช่วยงาน มนขอมพิชญมีอายุ 110 ปี (นำอ่าน HISTORY, 2556: บรรยาย 29 สิงหาคม 2566)

เหมือนจะเป็นนิทานหรือตำนานที่น่ามากล่าวไว้ในบทความนี้เพื่อการพิจารณาถึงข้อมูลที่อยู่ในชุดเดียวกันกับชุดข้อมูลที่กล่าวถึงมนขอมวิษณุ ได้ชวนวิพากษ์ว่าเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือทางประวัติศาสตร์ไหม เพราะนักประวัติศาสตร์หลายท่านที่มีความเห็นว่าเมืองศรีเทพมีความเป็นทวารวดีเก่าแก่กว่า เกิดก่อนนครปฐม คูบัว ราชบุรีบริเวณนี้ ถ้าจะตั้งคำถามแย้งความเห็นกลุ่มที่เห็นเมืองศรีเทพคือทวารวดีที่เก่าแก่ที่สุด ด้วยการตั้งข้อสังเกตว่า คูบัว นครปฐม ราชบุรี ไม่ใช่ศูนย์กลางทวารวดีจริงแต่เป็นศูนย์กลางสุวรรณภูมิที่มีความเจริญรุ่งเรืองก่อนเมืองศรีเทพและอาจเสื่อมในช่วงศรีเทพรุ่งเรือง ร่องรอยบางอย่างที่มีอยู่ที่ศรีเทพจึงไม่มีที่บริเวณนครปฐม การเปรียบเทียบความเป็นทวารวดีเหมาะสมแล้วหรือไม่ ฉะนั้นจึงนำมาให้ได้ช่วยกันคิดให้เกิดวิจารณญาณให้มากกว่าการเชื่อตามข้อมูลที่ได้อ่าน หลักการเรียนรู้เรื่องเก่าหรือตำนานที่น่าจะใช่ คือ การลดการยืนยันว่าอะไรผิดอะไรถูก ควรที่จะเล่าว่า คิดว่า ใครหรือหลักฐานแต่ละอย่างว่ากันอย่างไร เพื่อให้เกิดวิจารณญาณในกระบวนการสร้างปัญญา

มีประเด็นน่าสนใจว่า อิฐที่มีก้อนใหญ่กว่าในปัจจุบัน ที่เป็นวัสดุก่อสร้างโบราณสถานต่าง ๆ แถบราชบุรี นครปฐม อุทองนั้น ทางวรรณฤทธิ์ ปราโมช ณ อยุธยา จะให้น้ำหนักกว่าเป็นการผลิตขึ้น

ตั้งแต่สมัยสุพรรณภูมิ คือก่อน พ.ศ.1,000 ย้อนไปถึง พ.ศ.5 ส่วนนักวิชาการที่บรรยายในออฟฟิเชียล มติชน ทวี เมื่อ 28 พฤษภาคม 2562 จะยืนยันชัดว่าเป็นอริยยุคทวารวดี คำว่ายุคทวารวดีผู้เขียนมีความเห็นว่านักวิชาการส่วนมากจะไม่แยกเวลาก่อน พ.ศ.1,000 อย่างชัดเจนนัก แต่จะหมายถึงเวลาที่ก่อนยุคขอมพระนคร

จากหัวข้อ “ขอมคือใครในทางภาษาและประวัติศาสตร์ รวมถึงตำนานเฉพาะกลุ่ม” ผู้เขียนประสงค์ที่จะอธิบายให้พิจารณาเปลี่ยนความเชื่อใหม่ ว่าขอมไม่ใช่เฉพาะพื้นที่นครวัด ไม่ใช่เฉพาะหลังยุคทวารวดี และก่อนสุโขทัย

2. ทำไมเรื่องขอมจึงสำคัญกับสังคมไทย

ข้อเท็จจริงนั้น สังคมไทยย่อมดำรงอยู่เกี่ยวข้องกับพื้นแผ่นดินไทย ภาษาไทย วัฒนธรรมไทย โดยมีปกครองด้วยรัฐชาติไทย หรือประเทศไทยขับเคลื่อนองคาพยพแห่งความเป็นไทย นี่เป็นความจริงแบบเด็ดขาดที่ต้องยอมรับร่วมกันโดยไม่มีใครอาจโต้แย้งได้ คนไทยนั้นได้รับการปลูกฝังผ่านบทเล่าเรียนคือหนังสือประวัติศาสตร์ชาติไทย ที่ให้จุดเริ่มต้นอยู่ที่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ว่าเป็นรัฐเริ่มต้นของสังคมไทย ซึ่งปัจจุบันแนวคิดนี้กำลังถูกเปลี่ยนแปลงว่ารัฐไทยเริ่มขึ้นในยุคที่เก่าแก่กว่าสุโขทัยไปแล้ว ถ้าจะยึดนับเอากรุงสุโขทัยให้เป็นจุดแบ่งแห่งกาลเวลาออกเป็น 2 พากแห่งกาลเวลา คือ สังคมคนบริเวณสุพรรณภูมิหรือเอเชียอาคเนย์ก่อนกรุงสุโขทัย โดยเริ่มตั้งแต่ปรากฏชื่อแผ่นดินสุพรรณภูมิถูกระบุไว้ในคัมภีร์พุทธศาสนา กับสังคมไทยภายหลังตั้งแต่ตั้งเมืองสุโขทัยเป็นราชธานีตามมาจนถึงความปัจจุบันล่าสุด

กาลเวลาที่ 2 พากนี้ก็มักมีกลืนอายุแสดงสภาพความเป็นขอมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบปลาย เพียงแต่จะมีรายละเอียดแตกต่างกันบ้าง เช่น ในช่วงสังคมกาลก่อนเริ่มประวัติศาสตร์แผ่นดินสุพรรณภูมิหรือเอเชียอาคเนย์ซึ่งก่อนกรุงสุโขทัยนั้น จะมีนิทาน ตำนานที่กล่าวถึงการกำเนิดของขอม การก่อสร้างศิลปะขอม พบว่าเป็นเมืองขอมโบราณที่ถูกสร้างขึ้นในยุคสมัยนั้น ตามสถานที่ ภูมิประเทศต่าง ๆ จำนวนมากในประเทศไทยปัจจุบัน ช่วงหลังตั้งแต่กรุงสุโขทัยมาพบว่ามีารสืบทอดศิลปวัฒนธรรมขอมด้านต่าง ๆ อย่างมั่นคง และที่มีการสืบทอดได้นานที่สุดคือ บาลีอักษรขอมภาษาไทยอักษรขอม

เพราะความเป็นขอม หรือวิทยาการต่าง ๆ ถูกกำหนดว่าเป็นขอมบ้าง ยุคขอมบ้าง ผ่านสิ่งปลูกสร้าง โบราณสถานต่าง ๆ ปรากฏอยู่เต็มผืนแผ่นดินไทย ภาษาที่กล่าวถึงเสียงกิตติ อักษรกิตติ ก็เพิ่งจะจางหายไปจากหมู่สงฆ์ไทยเมื่อไม่นานมานี้ หรือบางพื้นที่ก็ยังอ่านขอมบาลี ขอมไทยได้ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมา ขอมจึงสำคัญต่อสังคมไทยสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ ศึกษาโบราณคดี ศึกษารากเหง้าชาติพันธุ์ของคนไทย สำคัญสุดสำหรับการใช้ประโยชน์ทางรัฐศาสตร์ คือ การเข้าใจความแตกต่างของผู้คนในสังคม ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เพราะความเข้าใจรากเหง้าชุมชนหมู่คน ค่านิยม จะช่วยให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ หรือการทำงานด้านสิทธิมนุษยชนได้ดีขึ้น ด้านพุทธศาสนาก็สอดคล้องกับหลักธรรมของสัทบุรุษ 7 อย่างด้วย ซึ่งสังคมไทยมีการนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่

สำคัญสุด ขอมจะต้องสำคัญกับสังคมไทย ในแนวทางการสร้างความเป็นคนเผ่าพันธุ์เอเชียอาคเนย์ จึงจะเกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติการทางการอยู่ร่วมกันของสังคมภูมิภาค ทางทางทูตความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

3. ขอมในทัศนะพระพุทธศาสนา

คณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเดินทางเข้ามาเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนในบริเวณดินแดนสุวรรณภูมิตั้งแต่ยุคแรก ๆ เริ่มพุทธศักราช พ.ศ.235 โดยพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นผู้ส่งสมณทูตมาเข้ามา ซึ่งได้มีการก่อสร้างศาสนสถานขึ้นเป็นหลักฐานการเผยแผ่ตั้งแต่ต้นนั้น ศาสนสถานเหล่านั้นกลายเป็นโบราณสถานต่าง ๆ หรือสัญลักษณ์ด้านพระพุทธศาสนา กระจายตัวในบริเวณ จังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี ทั้งภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยจำนวนมาก และความจริงพระพุทธศาสนามีพื้นที่เผยแผ่กว้างกว่าประเทศไทย นักโบราณคดีต่างรับรองว่าโบราณสถานต่าง ๆ หรือสัญลักษณ์ด้านพระพุทธศาสนานั้น ถูกสร้างขึ้นแบบศิลปะขอมบ้าง สร้างขึ้นในยุคขอมโบราณบ้าง นักบวชในพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ ทวารวดี จนถึงยุครัตนโกสินทร์ตอนปลาย ได้ใช้ภาษาขอม ใช้อักษรขอม ขอมบาลี ในการเรียนการสอนอย่างยาวนาน พระสงฆ์ในแผ่นดินไทยตั้งแต่โบราณใช้อักษรขอมเป็นหลัก มีตัวอย่างเช่นพระธรรมกวี หรือ อ่ำ ธรรมทัตโต ป.๘.6 วัดโสมนัสวรวิหาร กรุงเทพฯ สามารถถอดภาษาไทยจากอักษรขอมที่จารึกไว้กับกบเบื้องจาร ที่เรียกว่าจารึกกูปัว แม้เรื่องนี้จะไม่ใช่ที่ยอมรับของนักโบราณคดี หรือนักประวัติศาสตร์ไทย คำแปลจารึกที่นำมาเป็นตัวอย่างนี้เป็นเนื้อหาที่เล่าเหตุการณ์พระอรหันต์ปณณะนำพาทัพไทยทองไปที่เมืองราชคฤห์ตามตำนานอ่ำ HISTORY อ้างถึง

ชุมชนขอมโบราณที่มีหลักฐานทางโบราณสถาน 3 ยุคก่อนกรุงสุโขทัยนั้น ส่วนมากจะพบหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงถึงพระพุทธศาสนาเกือบจะทุกแห่งชนชาวเอเชียอาคเนย์ คือผู้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เฉพาะยุคทวารวดีนั้นมีการนับถือพระพุทธศาสนาโดดเด่นเป็นพิเศษ

เพื่อจะแสดงให้เห็นว่าองค์กรพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญต่อการสมานสันติสุขในสังคมเอเชียอาคเนย์ จึงกล่าวถึง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สถาบันทางการศึกษาของคณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการชี้แนะกระบวนการเรียนรู้แก่สังคมเข้าใจถึงการศึกษา คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นกับสังคมโลก และเห็นองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีอยู่อาจช่วยขับเคลื่อนสันติสุขได้อย่างดีต่อไปนั้น ได้รับการประกาศจากกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง “การกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาสังกัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา ประจำปีการศึกษา 2566 ลงวันที่ 20 มกราคม 2566 ให้เป็นสถาบันการศึกษาในกลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา ภายใต้หลักการพระพุทธศาสนาสอนความสงบภายนอกและสงบภายในทางสหประชาชาติยอมรับว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ ถึงกับประกาศยกย่องให้วันวิสาขบูชาเป็นวันสันติภาพโลก เพื่อสื่อความหมายให้ชาวโลกได้เลือกเรียนรู้หลักที่จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

สุข สันติศึกษาถูกยกให้มีความสำคัญยิ่งขึ้นโดยการแยกจากหลักสูตรพระพุทธศาสนา ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอนุมัติให้มีหลักสูตรสันติศึกษาในคราวประชุมครั้งที่ 9 /2558 เมื่อวันที่ 29 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2558 ปรึษาความสงบสุขที่ยังเป็นหัวใจของการศึกษาพระพุทธศาสนา เมื่อวิทยาเขตสุรินทร์ขอเปิดหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนานั้น คณะกรรมการจึงเห็นต้องกำหนดให้มี **“วิชาสัมมนาอารยธรรมพนมดงรัก”** และ **“วิชาขอมศึกษา”** เป็นการเฉพาะในวิทยาเขตสุรินทร์ ซึ่งมีการจัดการเรียนการสอนแบบลงพื้นที่ปฏิบัติการเยี่ยมชมโบราณสถานทางพระพุทธศาสนายุคขอมอย่างต่อเนื่อง ผู้เขียนจึงสรุปความคิดได้ว่า ทิศทางการสร้างสันติสุข พร้อม ๆ กับแสวงหาสันติสุขทั้งโลกใบนี้ ต้องมาด้วยหลักพุทธธรรมและศาสตร์สมัยใหม่ด้านสันติศึกษา มหาวิทยาลัยเมื่อดำเนินการตามพันธกิจ **“(1)จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา(ชั้นสูง) (2)บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ (3)พัฒนาจิตใจและสังคม”** จึงกำหนดให้บัณฑิตได้ศึกษาถึงรากเหง้าเผ่าพันธุ์ของผู้คนในสังคม เพื่อแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง ลดความขัดแย้ง สร้างความสามัคคีสมานฉันท์แก่สังคม

วัดสระเตารัตนาราม หมู่ 10 ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นวัดในพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่ง มีการจารึกป้ายคำขวัญหน้าวัดว่า “สนธิ นตฺถิ ปรี สุขํ. ความสุขอันยิ่งกว่าความสงบไม่มี” ด้านเจ้าอาวาสวัดผ่านการอบรมได้รับประกาศนียบัตรโครงการการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา สู่ความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน พ.ศ. 2555 หรือการทูตภาคประชาชนในการสานความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ความเป็นผู้สำเร็จการการอบรมหลักสูตรการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจัดขึ้นรุ่นที่ 8 มอบให้ ณ วันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2565 และโล่ผู้ประกาศสันติภาพโลก พ.ศ.2565 เป็นความสอดคล้องที่บุคลากรทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับคำว่า “ขอม” เชิงปฏิบัติการ

4. ขอมศึกษากับการสร้างสันติสุขในเอเชียอาคเนย์

ขอมศึกษา ต้องมีความหมายให้มากกว่า ปราสาทหินนครวัด ที่แสดงสัญลักษณ์ของความ เป็นขอมที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะเป็นสิ่งปลูกสร้างที่มีความมั่นคงถาวรและใหญ่อลังการ ยิ่งมากด้วย ปราสาทหินอื่น ๆ รายล้อม ในหมู่ปราสาทนครวัดจะมีองค์ประกอบที่สื่อสัญลักษณ์ยอมรับว่าขอม เช่น 1. การสร้างปราสาทสร้างด้วยด้วยหิน ก้อนโต ก้อนใหญ่ มีศิลปะที่สื่อถึงพลังศรัทธายิ่งใหญ่ 2. มีรูปแบบการก่อสร้างที่หลักการทางวิศวกรรม เช่น ฐานล่างปราสาทปูด้วยหินศิลา เป็นต้น 3. มีคูน้ำ เกือบน้ำล้อมรอบตัวปราสาท 4. มีรูปแกะสลักที่ระบุตัวตนบุคคลสำคัญในยุคสมัยชัดเจน 5. มีจารึก ตัวอักษรที่ชัดเจน อ่านได้ทำความเข้าใจได้ มีความชัดเจนสูง เช่น จารึกสมัยพระเจ้าชัยวรมัน ที่ 7 เป็นจารึกใหม่ จารึกขัดและจารึกที่มีจำนวนมากกระจายตัวหลายพื้นที่ พร้อมกับปราสาทหินที่มีรูปทรงเดียวกัน บนความเชื่อเดียวกัน ปราสาทหินและจารึกดังกล่าวส่วนมากอยู่ในพื้นที่ประเทศกัมพูชาและพื้นที่ประเทศไทย ความเป็นขอมในยุคของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 นักประวัติศาสตร์ยอมรับกันว่าเป็นขอมยุคสุดท้าย ขอมที่มีความทันสมัยที่สุดแล้ว ขอมถึงขีดที่สุดแล้ว ยุคสุดท้ายที่มีการสร้างสัญลักษณ์ องค์ประกอบแห่งความเป็นขอมอิมตัว แต่เมื่อย้อนยุคสมัยไปก่อนหน้านี้ โบราณสถานที่มืองค์ประกอบ

ดังที่กล่าวนี้ก็อยู่มาก เพียงแต่ว่าไม่สมบูรณ์ไม่ครบถ้วนทุกข้อแต่นักโบราณคดีก็ยอมรับว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นขอมเช่นกัน โบราณสถานหรือปราสาทหิน ปราสาทอิฐ ที่มีองค์ประกอบฐานที่ปูด้วยหินศิลาแลง แม้จะเก่าแก่ถึงสมัย พ.ศ.231 ก็ตาม ล้วนมีความเข้าใจตรงกันว่าขอมโบราณจะกล่าวได้ว่า ปราสาทนครวัดเป็นสิ่งก่อสร้างที่เป็นวัตรกรรมที่พัฒนามาจากโบราณสถานเก่าแก่กว่า เช่น ปราสาทหินพิมาย เริ่มก่อสร้างมาก่อนปราสาทนครวัด เป็นต้น

ขอมศึกษา ที่ก่อกันดีสุด ควรมีความหมายว่า ความเป็นขอมในอดีตหมายถึงหมู่ชนทุกเผ่าพันธุ์ทั้งสุวรรณภูมิได้ ปัจจุบันก็ยังพบเห็นว่า “ขอมโบราณก็คือชาวกวยที่อยู่กระจัดกระจายในประเทศไทย” นี่คือการเห็นของพระครูสมุห์หาญ ปญฺญโร ดร. เจ้าอาวาสวัดป่าอาเจียง ได้ลงกัมพูชาเมื่อปี 2535 ด้วยเดินเท้าเปล่า ทางตาพระยา ไปสืบหาญาติชาวกวยที่อยู่ทางศรีโสภณ ได้พบว่าคนกวยทางกัมพูชามีอยู่หลายหมู่บ้าน หลายจังหวัด พุทธภาษากวยเหมือนกวยสุรินทร์ คือกวยจังหวัดศรีโสภณ เสียเปรียบ พระวิหาร พระตะบอง ชาวกวยในเขมรมี 12 จังหวัด มีมากที่กำปงธม และพระวิหาร ทุกวันนี้การพูดส่ายลดลง มีญาตินามสกุล ศาลางามที่เสียเปรียบ ศรีโสภณ กำปงธม มีคนเล่าว่าที่ปราสาทปรักกวย จ.พระวิหาร จับช้างมอบอยุธยา มีบันทึกจารึกที่ปราสาทปรักกวย ไทยบนชัยภูมิ พุตกวย พิบูลมังสาหาร มีชาวกวย ยายแท้ ๆ ของพระครูเป็นคนพระตะบอง แก่งสะพือ รากศัพท์มาจากภาษากวย อุบลเดิมพูดภาษากวย ทุกวันภาษาลาวมากขึ้น ทิศตะวันตกของพระธาตุพนม พุตกวย เรียกตนเองว่า ข้า พระธาตุอิงฮ้าง รากภาษา เป็นกวย สุ เสราะ หมู่บ้าน อาเจียง เทวดา พระอินทร์ ช้าง วิชาขอมศึกษา ลงพื้นที่ฟังบรรยายชาติพันธุ์กวย ทำให้ทราบว่า ชาวกวยแต่ดั้งเดิม(ขอมโบราณ)กระจ่ายกันอาศัยอยู่ในพื้นที่เอเชียอาคเนย์ พระครูสมุห์หาญ ปญฺญโร เล่าว่า อาเจียงหมายถึง เทวดา (ช้างป่าหรือช้างเถื่อน) ชาวกวยเรียกช้างว่า อาเจียง (ชาวกวยเรียกช้างป่าว่า เทวดา) สุ แปลว่า ดี งาม ง่าย สุ ในภาษากวย แปลว่า ชุมชน=หมู่บ้าน ชุมชน ในภาษาเขมรเรียกว่า เสราะ สุรินทร์ , เสราะสะเร็น , ชุมชนพระอินทร์ (ชุมชนเทวดา=ชุมชนช้าง) มอญ บลู่ ข้า โซ ไทยบน ภูไทเยอ มีรากศัพท์ภาษากวย ท่านเล่าว่า ได้พบชุมชนจำนวนมากในไทย กัมพูชา ลาว ที่มีการพูดภาษากวย โดยเฉพาะอายุ 80 ปี ในประเทศไทยทุกภาค กวย แปลว่า คน ขแมร์ แปลว่า คน ขแมร์ มีรากเหง้ามาจากกวย เมื่อวิวัฒนาการอักษรขอม กวยไม่ปรับตัวตามอักษรขอม ในที่สุดกวยกลายเป็นชนกลุ่มน้อยเรื่อย ๆ ตามลำดับ”(พระครูสมุห์หาญ ปญฺญโร ดร., 2566)

การตีความคำว่า “ขอม” ควรกว้างขึ้นนอกกรอบเดิมที่วางอยู่กับกับดักทางสังคม ถึงต้องยกเรื่องจารึก กบ็องจาร ที่อ้างว่า มนขอมพิชญ์(ขอม) คือช่างผู้วางแผนการก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่ เช่น โบสถ์ วิหาร เป็นต้น วัดแรก ๆ ใน 12 วัด ตั้งแต่ พ.ศ.231 เป็นต้นมา โบราณสถานเหล่านั้นมีการรองฐานด้วยศิลาแลง เมื่อโบราณสถานทีก่อสร้างในแบบแปลนที่มีการรองฐานอาคารด้วยศิลาแลง ล้วนถูกเรียกว่า โบราณสถานยุคขอม ต่างรับได้ว่า โบราณสถานเหล่านั้นก็มีอยู่กระจัดกระจายเต็มประเทศไทย วิชาขอมศึกษาจึงควรมีการเรียนการสอนในทุกวิทยาเขตของมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงจะก่อเกิดคุณต่อแนวทางสันติสุข วิชาขอมศึกษาควรเรียนรู้บนฐานหลักคิดสันติศึกษา และศึกษาพิจารณาธรรมแบบอรุโณทัย ๔ ปล่อยอารมณ์ ไม่ยึดถืออะไร มีผลทำให้จิตว่าง ตรีการมณ์เป็นสุขประณีต (ที.ปา(ไทย), 11/308/281)

การศึกษาประวัติศาสตร์ขอม นักวิชาการแก่นักศึกษา ก็มักจะโฟกัสไปที่ยุคขอมเรืองอำนาจ เพราะสมัยขอมเรืองอำนาจ คือยุคสมัยที่มีข้อมูลครบถ้วนให้นำไปสอน อธิบาย แนะนำ ตอบคำซักถาม และยกตัวอย่างองค์ความรู้ขอมไม่สะดุดสำหรับการสร้างความเข้าใจ ยุคขอมเรืองอำนาจจะถูกอธิบายว่าเป็นศูนย์กลางอำนาจมีปราสาทหินใหญ่โตและจำนวนมาก บริเวณรอบ ๆ ศูนย์กลางมีอาณาเขตกว้างขวาง มีการสร้างปราสาทหินขึ้นเป็นชุมชนย่อยมากมาย ผู้ปกครองใช้ราชโบายดูแลประชาชนสร้างโรงพยาบาลดูแลสุขภาพประชากรราชวรุณ(นิพัทธ์ แยมเดช, 2558: 172-174) เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาหายาน สมาทานความเป็นโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร(จิรารัตน์ จารุวัฒนาศิริ 2564: 101) หนักแน่นอุดมการณ์พุทธ ทรงบำรุงพระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก(นิพัทธ์ แยมเดชและคณะ, 2561: 90-94) ทรงโปรดให้สร้างถนนหลวงราชมรรคาและที่พักคนเดินทางหรือธรรมศาลา หรือบ้านมีไฟ จำนวน 121 หลัง ตามเส้นทางจากเมืองพระนครไปยังหัวเมืองสำคัญ ๆ 5 สาย จากเมืองพระนคร –พิมาย เมืองนคร-ปราสาทวัดพู เป็นต้น (จิรารัตน์ จารุวัฒนาศิริ, 2564: 105) เมืองหลักเช่นนครวัดหรือนครธมมีความเด่นที่สุด ในขณะที่เมืองอื่นรอบ ๆ ไม่มีการขยับตัวสร้างความเด่นใด ๆ และไม่แข็งเมืองต่อเมืองที่กำลังรุ่งเรืองนี้ ภาพลักษณ์นี้เมื่อนำมาอธิบายก็คือค่ายกอง ประชาสัมพันธ์โฆษณาทำให้ยอมรับยิ่งขึ้น นั่นคือ เมืองหลวงนครธม สมัยพระเจ้าชัยวรมัน ที่ 7 ครองราชย์ พ.ศ. 1724 – 1761 หรือพุทธศตวรรษที่ 18 ทั้งที่มีเมืองโบราณที่เก่ากว่านี้จำนวนมากเป็นโบราณสถานขนาดเล็ก แตกหักพังทลายไม่สง่างามพอจะเทียบรัศมีกับเมืองนครวัดได้ แต่กระนั้นก็ตามโบราณสถานที่เป็นสถานที่เล็ก ๆ หรือสร้างขึ้นก่อนยุคเมืองนครวัดเหล่านั้น ก็ถูกเรียกว่าศิลปะขอมโบราณ นั่นมีความหมายว่า ขอมโบราณมีมานานก่อนยุคนครวัด เช่นเมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ถูกระบุว่า เกิดขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-18 ซึ่งสร้างก่อนนครวัด นักวิชาการจัดว่าเป็นวัฒนธรรมทวารวดี ยังต้องสรุปว่าเป็นศิลปะขอมโบราณ(อนุรักษ์ ดีพิมาย, 2563: 12) ผนวกกับโบราณสถานในที่ต่าง ๆ ที่มีความเก่าแก่ร่วมสมัยเมืองศรีเทพหรืออาจเก่าแก่กว่าล้วนถูกสรุปจากนักวิชาการว่าเป็นของขอมโบราณ หรือแม้ยุคต้นสมัยสุวรรณภูมิ พ.ศ.5 หรือพุทธศักราชที่ 19 มีการแกะหินด้วยพลังศรัทธาในพระพุทธเจ้าขึ้นเป็นจริง จึงอาจกล่าวได้ว่า เมืองหลวงนครวัดก็จะมาจากวิวัฒนาการของขอมยุคสุวรรณภูมิด้วย สำหรับการกล่าวว่าเมืองศรีเทพที่ได้รับรองบรรจุเป็นมรดกโลกแห่งใหม่ เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2566 เป็นขอมด้วยนั้น ก็จะผลักดันให้ประเทศไทยเกิดมุมมองใหม่สำหรับการอธิบายคำว่าขอม คำว่าขอมใหม่จะมีความสัมพันธ์กันเชิงราบชัดเจน แม้จะเป็นโบราณสถานขนาดเล็กและมีอายุเก่าแก่ว่านครวัดก็ถูกขยายให้มีความสำคัญแห่งวัฒนธรรมขอมอย่างมีคุณค่า องค์ความรู้เรื่องขอมอาจจะแปลกมากขึ้นกว่านี้อีก นั่นอาจจะต้องเชื่อมโยงกับจารึกกบ้องจารที่พระนักประวัติศาสตร์ไทย พระราชกวี(อ่ำ ธัมมทัตโต ป.ธ.6) วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพฯ เป็นผู้ค้นพบทั้งศึกษาและอ่าน กบ้องจารคุบัว ราชบุรี (วรรณฤทธิ์ ปราโมช ณ อยุธยา, 2565: บรรยาย 7 ธันวาคม 2565) และ (น้าอ่ำ HISTORY, 2556: บรรยาย 29 สิงหาคม 2566)

ขอมศึกษา ที่มีการขับเคลื่อนด้านนโยบายความร่วมมือระหว่างหมู่ประเทศอาเซียนของรัฐบาลจะมีผลต่อการสร้างความเข้าใจกันระหว่างประเทศและสร้างสันติสุขในอาเซียนได้อย่างดี ประเทศไทยกับกัมพูชาควรที่จะมีการปรึกษาความร่วมมือกันบ่อย ๆ ตามตัวอย่างที่ นายกรัฐมนตรี

คนใหม่ของไทย (เศรษฐา ทวีสิน) เยี่ยมประเทศกัมพูชา (ทวิภาคี) เป็นประเทศแรกในอาเซียน เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2566 นับเป็นโอกาสที่ดีในการลดความบาดหมางในด้านวัฒนธรรม คือลดการช่วงชิง แก่งแย่ง ต่อว่า แคลมกันและกัน ระหว่างเขมรกับไทย

“ขอม” ต้องหมายเอาทั้งอาณาจักรขอมโบราณ สถานที่ สิ่งปลูกสร้าง อักษร รูปแกะสลัก ที่มีความมั่นคง ถาวร และเก่าแก่ เป็นสัญลักษณ์ร่วมสมัยแห่งยุคสมัยและศิลปวัฒนธรรมเดียวกันในขณะนั้น แม้ปัจจุบันคนและสังคมในเอเชียอาคเนย์จะมีการระบุเชื้อชาติ ภาษา ที่แตกต่างกัน แต่องค์ประกอบเหล่านั้นก็ไม่น่าจะนำมาพิจารณาเพื่อการคัดทิ้งออกจากความเป็นขอม ขอให้ทำความเข้าใจกันดั้งเดิมมาขยายความคิดเป็นคนที่มีจากประวัติศาสตร์เดียวกัน ความเป็นคนขอมโบราณเดียวกันเพื่อการสร้างสันติสุขในภูมิภาคเอเชีย (พระครูปริยัติกิตติวรณ, 2567)

สรุป

ขอมศึกษา เป็นองค์ความรู้ที่สำคัญต่อการศึกษสำหรับชาวเอเชียอาคเนย์ จึงควรถูกตีความเชิงปฏิบัติการให้เด่นชัด จะได้ความหมายที่เปิดกว้างยิ่งขึ้น เพื่อลดการยึดถือในความเป็น “ขอม” ไว้เพียงเฉพาะประเทศใดประเทศหนึ่ง และปฏิบัติการอันสมานสันติสุขในสังคมเอเชียอาคเนย์ผ่านการเยี่ยมชมโบราณสถานในยุคสุวรรณภูมิ ทวารวดี นครวัด ซึ่งรับกันว่าเป็นขอมโบราณ และพิสูจน์หลักฐานสำคัญ คือ อักษรขอม แต่ละยุค แต่ละท้องถิ่น ภูมิภาค ก่อเกิดสุนทรียภาพ และบูรณาการจนเกิดสันติภาพภายในใจ หลักสันติสุขของสังคมภายใต้หลักคิดสันติศึกษา ศึกษาเพื่อให้เห็นกระแสการเคลื่อนไหว เห็นพัฒนาการประสบการณ์ของการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์ในอดีตของวัฒนธรรมขอมทั้ง 3 ยุค คือการศึกษารากเหง้าความเป็นพุทธสาวกผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา ความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาที่สืบเนื่องกันถึงปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- จิรารัตน์ จารุวัฒนาศิริ. (2564). อิทธิพลแห่งคำสอนพระพุทธศาสนามหายานที่มีต่อการสถาปนาเส้นทางราชมรรคาของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 17(2), 101-110.
- น้าอำ HISTORY. (29 สิงหาคม 2566) *ภารกิจตามหามนุษย์ขอมคนแรกของสยาม (ท่านมนขอมพิชญ จากจารึก "กบฏจาง")*. สืบค้น 1 ตุลาคม 2566. จาก <https://www.youtube.com/watch?v=FX8Kroq1Zgc&t=11s>
- นิพัทธ์ แยมเดช. (2558). จากต้นแบบธรรมิกราชาของพระเจ้าอโศกมหาราช สู่บทบาทพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระราชาผู้บรรเทาทุกข์ของทวยราษฎร์ : ภาพสะท้อนจากจารึกประจำอำเภอไคยศาลา. *วารสารดำรงวิชาการ*, 14(1), 170-204.
- นิพัทธ์ แยมเดชและคณะ. (2561). ศิลปจารึกปิเมียนากัสแห่งศรีอินทราเทวี (ก.485): เนื้อหาและความสำคัญเป็นคำเชิดชูพระเจ้าชัยวรมันที่ 7. *วารสารดำรงวิชาการ*, 15(2), 89-142.
- ประกาศ. (2566). *ประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง การกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาสังกัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา ประจำปีการศึกษา 2566*. 20 มกราคม 2566.

- ประกาศกรมศิลปากรเรื่องขึ้นทะเบียนโบราณสถาน. (2505). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 79 ตอนที่ 97 (ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2505).
- พงษ์ธร เครือฟ้า. (2563). องค์ประกอบและหลักการออกแบบเพื่อการสื่อสารเมืองหลวงวัฒนธรรม จังหวัดราชบุรี. *วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน*, 11(1), 131-151.
- พระครูสมุห์หาญ ปญฺญโร ดร. (2566). เจ้าอาวาสวัดป่าอ้าเจียง หมู่ 14 ตำบลกระโพอำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์.
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, ผศ.ดร. (2566). อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรรณฤทธิ์ ปราโมช ณ อยุธยา. *บรรยายในรายการ จารึก"กบฏเจ้าน" คืออะไร? เก่าแก่ยุคทวารวดี หรือ? : สภาภาพเวทีชาวบ้าน 071265*. สืบค้น 1 ตุลาคม 2566. จาก <https://www.youtube.com/watch?v=cCSicjapjRc>
- สฤณีพงศ์ ขุนทรง. (2561). แนวคิดใหม่เกี่ยวกับพัฒนาการทางวัฒนธรรมของเมืองโบราณอู่ทอง. *ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(2), 2885-2899.
- สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ. (ม.ป.ป.). พระปฐมเจดีย์ในความเลื่อมแห่งมโนภาพทางประวัติศาสตร์. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 132-155.
- อนุรักษ์ ดีพิมาย. (2563). เมืองนอกของเมืองศรีเทพ: ข้อมูลใหม่จากการขุดค้นทางโบราณคดีปี พ.ศ. 2561. *วารสารดำรงวิชาการ*, 19(1), 11- 36.
- ออฟฟิเชียล มติชนทีวี. (2562). *รายการ ชรรค์ชัย-สุจิตต์ ทอดน่องท่องเที่ยว ตอน "พระแท่น ลานด์มาร์คแม่กลอง 2,000 ปี"*. สืบค้น 30 ตุลาคม 2566. จาก https://www.youtube.com/watch?v=nUyfVehO9bk&ab_channel=matichontv